

dr hab. Anna Szylar
PWSZ im. prof. S. Tarnowskiego
w Tarnobrzegu

**Ocena
osiągnięć dr Krzysztofa Ratajczaka
ubiegającego się o nadanie stopnia naukowego
doktora habilitowanego nauk społecznych
w dyscyplinie pedagogika**

I. Podstawowe informacje o drodze edukacyjnej i zawodowej habilitanta

Dr Krzysztof Ratajczak jest absolwentem studiów historycznych realizowanych w Instytucie Historii Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu. Tytuł magistra historii otrzymał w 1998 roku, po przedłożeniu pracy pt. *Zakon krzyżacki 1190-1309 w historiografii polskiej*, napisanej pod kierunkiem promotora prof. dra hab. Jerzego Strzelczyka. W latach 1998 – 2002 realizował studia doktoranckie na Wydziale Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu Adama Mickiewicza, których zwieńczeniem była obrona pracy doktorskiej. W 2002 roku uzyskał tytuł doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki na podstawie rozprawy pt. *Edukacja kobiet w kręgu dynastii piastowskiej w średniowieczu*. Promotorem pracy była prof. dr hab. Dorota Żołądź – Strzelczyk, natomiast recenzentami: prof. dr hab. Lech Mokrzecki i prof. dr hab. Zbigniew Wielgosz.

W 2002 r. został zatrudniony na stanowisku adiunkta w Zakładzie Historii Wychowania na Wydziale Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu.

II. Ocena najważniejszego osiągnięcia naukowego wskazanego przez habilitanta (art. 17, ust. 1 i 2 Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki).

Dr Krzysztof Ratajczak jako najważniejsze osiągnięcie naukowe wskazał pracę pt. *Szkolnictwo w Wielkopolsce na tle sąsiadów w okresie średniowiecza*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2017, ss. 368. Pojawienie się monografii nie jest przypadkowe, bowiem analizując dorobek naukowy Habilitanta zauważa się powolne, ale konsekwentne

kreowanie własnej kariery naukowej. Prace nad przygotowaniem rozprawy habilitacyjnej trwały wiele lat, o czym świadczą pierwsze teksty z obszaru zainteresowań dziejami szkolnictwa. Autor najpierw przygotowywał opracowania cząstkowe, a dopiero po kilku latach wydał pracę, stanowiącą kwintesencję prowadzonych prac badawczych.

Habilitant przyjął jako cel główny swojej pracy prezentację „funkcjonowania szkolnictwa w średniowiecznej Wielkopolsce, a także kompleksowe opracowanie wzajemnych powiązań i oddziaływań zachodzących w prawodawstwie kościelnym: soborowym i synodalnym i praktyce życia szkolnego, czy szerzej kulturalnego” oraz recepcję „rozwiązań prawnych, ale również funkcjonalnych, dokonanych w rozwiniętych państwach łacińskiej, chrześcijańskiej Europy i ich wpływ na rozwój szkolnictwa średniowiecznej i wczesnonowożytnej Wielkopolski” (s. 9).

Podstawę źródłową publikacji stanowią materiały archiwalne oraz edycje źródeł. Autor korzystał ze źródeł archiwalnych znajdujących się w Archiwum Archidiecezjalnym w Poznaniu, Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie oraz w Archiwum ks. Czartoryskich w Krakowie i Biblioteki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Z zestawienia bibliograficznego wynika, iż największy zasób źródłowy Habilitant pozyskał w pierwszym z wymienionych Archiwów, do najważniejszych zaliczył księgi konsystorskie i biskupie. Jednakże zasadniczy trzon bazy źródłowej stanowi kilkadziesiąt edycji źródeł. Wśród wszystkich wykorzystanych źródeł znalazły się m.in.: źródła normatywne (ustawodawstwo ogólnokościelne, statuty synodalne, zbiory prawa kanonicznego, bulle papieskie, supliki, reguły kanonickie, akta i statuty kapituł, akta kanonickie i akta sądów kościelnych), źródła o charakterze skarbowo-majątkowym, teksty i reguły zakonne, źródła dokumentowe oraz źródła narracyjne. Materiał źródłowy uzupełnia obszerna literatura naukowa, którą stanowi kilkaset publikacji. Autor korzystał zarówno z polskiej literatury przedmiotu, ale są wśród nich również prace anglojęzyczne, czeskie i niemieckie. Uważam, że docieklivość badawcza Habilitanta i skrupulatność w żmudnym przeglądaniu tysięcy kart rękopisów i edycji źródeł oraz konfrontacja ich z dotychczasowymi badaniami zasługuje na szczególne podkreślenie.

Przedstawiona do oceny publikacja jest dziełem obszernym, podzielona została na pięć rozdziałów, zawiera wstęp, zakończenie, wykazy skrótów (w tekście i w aneksie), aneks tabelaryczny, bibliografię, indeksy: osobowy i nazw geograficznych oraz streszczenie w języku angielskim. Tak pomyślana struktura pracy nie budzi zastrzeżeń. Poszczególne jej części stanowią logiczną całość. Objętość I, III i IV rozdziału jest porównywalna, chociaż pierwszy z nich jest najbardziej rozbudowany, znacznie skromniejsze objętościowo są: rozdział V, a szczególnie II.

Wstęp (s. 9-25) jest skonstruowany zgodnie ze standardami w tym zakresie. Autor zawarł w nim najważniejsze informacje związane z prezentacją obecnego stanu badań nad edukacją w średniowieczu, wyjaśnił przyczyny podjęcia tematu i uzasadnienie tytułu książki, przedstawił powody zastosowania określonych cenzur czasowych i terytorialnych, omówił wykorzystane

źródła oraz literaturę przedmiotu, uzasadnił przesłanki zastosowanej metody badawczej, przedstawił strukturę pracy i przytoczył argumenty za jej zasadnością oraz określił zasadnicze cele prowadzonych badań naukowych.

Przyjęty przez Autora w rozdziale I (s. 27-85) zakres rozważań sprowadza się do „edukacyjnej działalności Kościoła ze szczególnym uwzględnieniem ustawodawstwa szkolnego” i obejmuje okres od III do XVI wieku. Dotyczy kształcenia duchowieństwa, edukacji osób świeckich w szkołach kościelnych, programów nauczania, ustawodawstwa zakonnego i ustawodawstwa kościelnego w odniesieniu do uniwersytetów. Znajdujemy tu treści zawierające szczegółowe omówienie aktów prawa tworzonych przez sobory, synody powszechne i samych papieży, które zawierają punkty dotyczące edukacji oraz zastosowanie tych przepisów w praktycznym funkcjonowaniu szkół i programów nauczania.

Uważam, iż podrozdział trzeci w tym rozdziale, dotyczący programu nauczania, należało rozwinąć o treści wykraczające poza wiek XII, czego można byłoby się spodziewać po określeniu ram czasowych rozdziału. Inne z kolei treści I rozdziału przedstawione są zbyt szczegółowo, co jednak nie zaburza narracji i jak sam Autor pisze, może być pomocne dla czytelników, którzy należą do kręgu osób mniej zaznajomionych z omawianą problematyką.

Rozdział drugi (s. 86 - 138) poświęcony został recepcji ustawodawstwa kościelnego obejmującego edukację zarówno na terenie Polski, jak i w Wielkopolsce. Układ treści stanowią dwa podrozdziały obejmujące recepcję bezpośrednią i pośrednią. Autor wyjaśnił znaczenie pojęcia recepcji oraz w sposób przejrzysty i klarowny dokonał wielopłaszczyznowej analizy poszczególnych rodzajów i etapów recepcji tegoż ustawodawstwa.

Kolejne trzy rozdziały pracy odnoszą się bezpośrednio do tematu głównego. I tak, rozdział trzeci (s. 139 - 187) dotyczy szkół katedralnych i kolegiackich w Wielkopolsce. Znajdujemy w nim omówienie dziejów szkoły katedralnej w Gnieźnie i Poznaniu oraz studia nad szkołami kolegiackimi. Autor w osobnych podrozdziałach przedstawił zagadnienia dotyczące nauczycieli i uczniów, programów nauczania, poziomu wykształcenia duchowieństwa i materialnych uwarunkowań istnienia tych szkół. O ile szczegółowe badania nad szkołami katedralnymi były już wcześniej prowadzone, o czym dowiadujemy się z licznych przypisów, to w przypadku pozostałych zagadnień Autor mógł w znacznym stopniu wykorzystać nieznane informacje źródłowe.

Najwięcej informacji pochodzących ze źródeł zawartych zostało w rozdziale czwartym (s. 188 - 235), który poświęcony został szkołom parafialnym w Wielkopolsce. Układ dziewięciu podrozdziałów obejmuje analizę sieci parafialnej w Wielkopolsce i strukturę szkół parafialnych, zróżnicowanie na szkoły parafialne miejskie i wiejskie z ukazaniem ich różnorodnej specyfiki, następnie program kształcenia, uposażenie nauczycieli, wykształcenie i ich poziom intelektualny, uczniów szkół parafialnych i infrastrukturę szkół.

Ostatni rozdział (s. 236 - 264) książki zawiera informacje na temat szkolnictwa zakonnego w Wielkopolsce. Autor posłużył się dotychczasowym dorobkiem historiografii, zebrał i omówił zagadnienia dotyczące sieci klasztorów w Wielkopolsce w okresie średniowiecza, funkcjonowania szkół klasztornych wewnętrznych i zewnętrznych, zajął się znaczeniem nowicjatu w edukacji przyszłych zakonników oraz rolą studiów uniwersyteckich w kształceniu zakonników.

Zwieńczeniem powyższych rozważań jest zakończenie (s. 265 - 226), zawierające zestawienie i podsumowanie: czynników sprawczych omawianych przemian oświatowych, analogii z innymi ziemiami, trwałości wprowadzonych w średniowieczu rozwiązań ustroju szkolnego oraz określenie postulatów badawczych.

Szczególnie cenny wydaje się tabelaryczny aneks (s. 277 - 301) zawierający cenne wzmianki źródłowe o szkołach w Wielkopolsce. Dopelnienie pracy stanowią solidnie opracowane indeksy: osobowy (s. 341 - 358) oraz nazw geograficznych (s. 359 - 366).

Opiniowana monografia zasługuje na pozytywną ocenę. Książka jest na dobrym poziomie merytorycznym. Narracja i argumentacja jest właściwie osadzona w źródłach i literaturze przedmiotu. Przyjęte metody badawcze są pochodną dostępności źródeł. Lektura rozprawy upoważnia mnie do sformułowania wniosku, że dr Krzysztofowi Ratajczakowi udało się zrealizować zamierzone w pracy cele. Autor dokonał przeglądu i przeprowadził krytyczną analizę dotychczasowych ustaleń, zawartych w wielu pracach naukowych, wyjaśnił nieścisłości i stwierdzenia dość ogólne, bazując na szerokiej podbudowie źródłowej zestawił otrzymane wyniki badań z ustaleniami innych badaczy zajmujących się zbliżoną problematyką w odniesieniu do Wielkopolski, innych regionów Polski i krajów Europy łacińskiej. Stwierdzam, że dr Ratajczak potrafi samodzielnie rozwiązywać podjęte przez siebie problemy badawcze, jest przy tym precyzyjny w wyrażaniu myśli i argumentowaniu. Literatura naukowa i zasób wykorzystanych źródeł jest reprezentatywny dla badanych problemów, a sposób ich wykorzystania stanowi ważną zaletę publikacji.

Autor nie uniknął, rzecz jasna pewnych braków, niedomówień oraz pomyłek (np. s. 201 - ostatni wiersz tekstu). Reasumując, podniesione zarówno w tym miejscu, jak i wcześniej uwagi krytyczne w niczym nie umniejszają wartości rozprawy monograficznej.

W mojej ocenie o spełnieniu warunku mówiącego, o znacznym wkładzie Autora w rozwój dyscypliny naukowej świadczy:

1. podjęcie przez Habilitanta nie zgłębionego dotychczas w takim zakresie problemu badawczego;
2. kompleksowe opracowanie zagadnień związanych z rozwojem szkolnictwa w Wielkopolsce w okresie średniowiecza na tle sąsiednich regionów;
3. pokazanie dróg recepcji rozwiązań prawnych i funkcjonalnych w chrześcijańskiej Europie i ich wpływu na rozwój szkolnictwa w Wielkopolsce;

4. konfrontacja wyników dotychczasowych ustaleń naukowych z przeprowadzonymi badaniami i skorygowanie istniejących szacunków;
5. stworzenie pierwszej pracy szczegółowej z zakresu szkolnictwa regionalnego.

W podsumowaniu tej części recenzji stwierdzam, że publikacja dra Krzysztofa Ratajczaka w istotny sposób przyczynia się do przyrostu wiedzy z zakresu historii wychowania w okresie średniowiecza, jest cennym studium monograficznym i spełnia kryteria przyjmowane przy ocenach w postępowaniu habilitacyjnym.

III. Ocena pozostałego dorobku naukowego (§ 3, ust. 2 i § 4, ust. 1 Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 roku w sprawie kryteriów osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego).

1. Autorstwo publikacji naukowych w czasopismach znajdujących się w bazach JCR lub na liście ERIH: 8 (w tym: 4 indywidualne i 4 jako współautor – udział procentowy oszacowany na poziomie 50%).
2. Autorstwo lub współautorstwo monografii: 2 autorskie, 2 jako redaktor i 5 jako współredaktor.
3. Sumaryczny impact factor wg. listy Journal Citation Reports (JRC): brak.
4. Liczba cytowań publikacji według bazy Web of Science (WoS): brak.
5. Indeks Hirscha wg bazy Web of Science (WoS): 2 przy liczbie cytowań 8; według Google Scholar) odpowiednio 2 i 6.
6. Kierowanie międzynarodowymi i krajowymi projektami badawczymi oraz udział w takich projektach: kierownik indywidualnego projektu badawczego, członek zespołu badawczego w czterech projektach badawczych.
7. Międzynarodowe i krajowe nagrody za działalność naukową albo artystyczną: brak.
8. Udział w międzynarodowych i krajowych konferencjach tematycznych: 46.

W przygotowanej dokumentacji dr Krzysztof Ratajczak podał, że po uzyskaniu stopnia doktora wydał 2 monografie autorskie, w tym przeredagowaną i skróconą wersję rozprawy doktorskiej i rozprawę habilitacyjną; 7 opracowań monograficznych (w tym 2 jako redaktor i 5 jako współredaktor); 38 rozdziałów w pracach zbiorowych (w tym 3 współautorskie), 5 prac zbiorowych pod współredakcją, 24 artykuły w różnych czasopismach i 8 w czasopiśmie „Studia Edukacyjne”, w tym 2 recenzje, 3 sprawozdania i 3 artykuły (2 autorskie i 1 współautorski). Potwierdzają to publikacje przedłożone do oceny dorobku habilitacyjnego.

W dorobku pisarskim Habilitant wymienia cztery zasadnicze obszary badawcze.

Pierwszym - i jak wynika z analizy dokumentacji - wciąż aktualnym nurtem są studia nad kulturą rycerską i zakonami rycerskimi okresu średniowiecza. Badania w tym kierunku rozpoczął Habilitant w związku z przygotowaniem pracy magisterskiej pt. „Zakon krzyżacki 1190-1309 w historiografii polskiej” i kontynuował w kolejnych latach, poszerzając zakres dociekań badawczych o problematykę stosunków polsko-krzyżackich, chrystianizację ziem nadbałtyckich, krucjaty, dzieje zakonów rycerskich badane z perspektywy historii wychowania, filozofię wychowania zawartą w regułach zakonów rycerskich oraz wielopłaszczyznowe aspekty kultury zakonnej i rycerskiej. Szczegółową analizę powyższych zagadnień, solidnie udokumentowanych źródłowo, można odnaleźć w następujących publikacjach: *Czy zakon krzyżacki brał udział w chrystianizacji ziem nadbałtyckich?*, w: *Księga – nauka – wiara w średniowiecznej Europie*, red. T. Ratajczak, J. Kowalski, Poznań 2004, s. 151-156; *Na pograniczu chrześcijaństwa i pogaństwa - działalność zakonów rycerskich nad Bałtykiem w XII-XIV w.*, w: *Kulturowe konteksty integracji europejskiej*, red. M. Walczak-Mikołajczakowa, Gniezno 2004, s. 73-85; *Jak opiekowano się najstarszymi członkami konwentów w zakonie krzyżackim?*, w: *Starość – wiek spełnienia, Funeralia Lednickie. Spotkanie 8*, red. W. Dzieduszycki, J. Wrzesiński, Poznań 2006, s. 251-257; *Czy w Zakonie Krzyżackim funkcjonował ceremonial pogrzebowy?*, w: *Środowisko pośmiertne człowieka, Funeralia Lednickie, Spotkanie 9*, red. W. Dzieduszycki, J. Wrzesiński, Poznań 2007, s. 419-426; *Milites dei – o interdyscyplinarności badań nad dziejami zakonów rycerskich na ziemiach polskich i w regionie nadbałtyckim z perspektywy historii wychowania*, w: *Mundus hominis – cywilizacja, kultura, natura*, pod red. S. Rosika i P. Wiszewskiego, „Acta Universitatis Wratislaviensis” No 2966, Historia CLXXV, Wrocław 2006 [wyd. 2007], s. 501-513; *Wielkie emocje średniowiecznych rycerzy w świetle wybranych kronik XIII i XIV wieku*, [w:] *Cor hominis. Wielkie namiętności w dziejach, źródłach i studiach nad przeszłością*, pod red. S. Rosika i P. Wiszewskiego, „Acta Universitatis Wratislaviensis” No 3049, Historia CLXXVI, Wrocław 2007 [wyd. 2008], s. 423-431; *Rejzy krzyżackie na Litwę jako element kultury rycerskiej*, [w:] *Studia z pedagogiki i nauk pogranicza*, pod red. A. Cybal-Michalskiej, D. Kopeć, W. Segieta, Poznań 2011, 391-402; *Filozofia wychowania zawarta w regułach zakonów rycerskich*, [w:] *Pedagogika filozoficzna, t. IV: Metamorfozy filozofii wychowania. Od antyku po współczesność*, pod red. S. Sztobryna, M. Wasilewskiego, M. Rojka, Łódź 2012, s. 59-69; *Zderzenie kultur? Łacinnicy w Konstantynopolu (1204-1261)*, [w:] *Drogi i bezdroża komunikacji*, pod red. P. Beringa i G. Łukomskiego, Gniezno 2008, s. 87-94; *Z czego wynikały niebojowe straty pierwszej krucjaty?*, [w:] *Epidemie, klęski, wojny. Funeralia Lednickie. Spotkanie 10*, pod red. W. Dzieduszyckiego i J. Wrzesińskiego, Poznań 2008, s. 413-418; *Jerozolima ziemiska czy niebieska? Co uczestnicy pierwszej krucjaty wiedzieli o celu swej podróży? (Uwagi na marginesie stanu wiedzy geograficznej Europejczyków w XI wieku)*,

[w:] *Z badań nad tradycją polskiej pedagogiki*, t. 2: *Księga jubileuszowa dedykowana profesor Danucie Koźmian*, pod red. E. Magiery i J. Król, Szczecin 2016, s. 87-98.

Drugim nurtem zainteresowań badawczych doktora Ratajczaka są studia nad edukacją elit średniowiecznego społeczeństwa polskiego, ze szczególnym uwzględnieniem edukacji kobiet. Zainteresowanie tą problematyką pojawiło się u Habilitanta już w trakcie studiów magisterskich, czego dowodem jest Jego wystąpienie z referatem o tej tematyce na studenckiej konferencji naukowej oraz podjęcie badań szczegółowych i przygotowanie rozprawy doktorskiej pt. *Edukacja kobiet w kręgu dynastii piastowskiej w średniowieczu*, Poznań 2005, ss. 218. Kolejno, po obronie doktoratu, dominującymi problemami badawczymi w tym obszarze, pomijając książkę będącą podstawą rozprawy doktorskiej, jest edukacja piastowskich książąt, na co wskazują m.in. takie prace, jak: *Wychowawcy książąt z rodu Piastów w świetle wybranych źródeł narracyjnych z XII-XIII wieku*, [w:] *Ad novum fructum. Z okazji jubileuszu poznańskich historyków wychowania*, pod red. W. Jamrożka, K. Ratajczaka, D. Żołędź-Strzelczyk, Poznań 2007, s. 35-43; *Obraz dzieciństwa Piastów w świetle źródeł*, [w:] *Dziecko i dzieciństwo wybrane konteksty badań*, red. M. Nawrot-Borowska, D. Zając, Bydgoszcz 2017, s. 55-69; *The Pilgrimages of the Piast Dynasty in the Middle Ages*, "Biuletyn Polskiej Misji Historycznej, Bulletin der Polnischen Historischen Mission" 10 (2015), s. 227-250 oraz kontakty Piastów z innymi dworami zaprezentowane w tekście pt. *Dwór Henryków śląskich – o wielokulturowości piastowskiego środowiska dworskiego w pierwszej połowie XIII wieku*, [w:] *Zderzenie czy dialog państw narodowych w Europie?*, pod red. J. Sobczaka i A.W. Mikołajczaka, Poznań 2008, s. 273-280. Habilitant podjął też pierwsze próby opracowania pracy na temat – jak twierdzi – edukacji wszystkich przedstawicieli dynastii Piastów, o czym świadczą przedłożone do wniosku dwa już opublikowane artykuły: *The Dynastic Memory and the Role of Historical Books in Education of the Piasts from 10th to the 14th Centuries*, [w:] *Culture of Memory in East Central in the Late Middle Ages and the Early Modern Period*, ed. R. Wójcik, Poznań 2008, s. 167-177 oraz *Pamięć dynastyczna i rola ksiązek w wychowaniu Piastów (X-XIV wiek)*, „Studia Edukacyjne” 9 (2009), s. 155-172. Ten kierunek badań oparty został również na rozbudowanej podstawie źródłowej i przeglądzie dotychczasowych ustaleń, zawartych w różnych pracach naukowych.

Kolejny – trzeci kierunek badań naukowych ukształtował się u Habilitanta jeszcze podczas studiów doktoranckich, a dotyczył studiów nad dziejami szkolnictwa. Jest on przez cały czas realizowany z pozytywnym skutkiem. Obejmuje m.in. prace dotyczące uniwersytetów i życia studenckiego w średniowiecznej Anglii: *Uniwersytet w Oksfordzie w wiekach średnich oraz obraz życia codziennego tamtejszych studentów w „Opowieściach kanterberyjskich” Geoffreya Chaucera*, „Biuletyn Historii Wychowania” 11-12 (2000), s. 5-16 i *Uniwersytety w Anglii średniowiecznej*, w: *Księga – nauka – wiara w średniowiecznej Europie*, red. T. Ratajczak, J. Kowalski, Poznań 2004, s. 118-127 oraz dzieje Akademii Krakowskiej: *Jadwiga i*

Jagiello a odnowienie Uniwersytetu Krakowskiego 1390-1400, [w:] *Powiązania rodzinne wśród twórców polskiej teorii i praktyki edukacyjnej*, pod red. W. Jamrożka, K. Kabacińskiej, K. Ratajczaka i W. Szulakiewicza, Poznań 2007, s. 35-44 i *Sześćsetna rocznica odnowienia Uniwersytetu Krakowskiego*, „Biuletyn Historii Wychowania” 11-12 (2000), s. 53-55.

Należy podkreślić, że istotny wpływ na dalszy rozwój wspomnianego powyżej kierunku zainteresowań miało objęcie przez dra K. Ratajczaka w 2007 r. funkcji sekretarza „Biuletynu Historii Wychowania”, jednego z najważniejszych krajowych czasopism z zakresu dziejów szkolnictwa i wychowania.

W nurcie badań nad dziejami szkolnictwa Habilitant sukcesywnie poszerzał pole badań naukowych o ustawodawstwo szkolne Kościoła i jego recepcję w Wielkopolsce, publikując wyniki kwerend i ważne przemyślenia w cyklu artykułów i w rozdziałach prac monograficznych do których zaliczył: *Ustawodawstwo szkolne soborów od XII do pierwszej połowy XIV w. i początki jego recepcji w średniowiecznej Polsce – zarys problemu*, „Biuletyn Historii Wychowania” 23 (2007) [wyd. 2008], s. 7-19; *Ustawodawstwo szkolne wczesnośredniowiecznych soborów powszechnych i wybranych synodów. Zarys problemu*, [w:] *Ars Educandi. Źródła*, t. 1: *Studia z dziejów wychowania i kształcenia od średniowiecza do XIX wieku*, pod red. J. Gwóźdź i P. P. Barczyka, Mysłówice 2009, s. 13-25; *Edukacyjne aspekty ustawodawstwa Kościoła w Polsce średniowiecznej*, [w:] *Szkoła polska od średniowiecza do XX wieku między tradycją a innowacją*, pod red. I. Szybiak, A. Fijałkowskiego, J. Kamińskiej przy współpracy K. Buczek, Warszawa 2010, s. 19-32; *XIII wiek – stulecie przełomu w dziejach średniowiecznego szkolnictwa w Polsce*, „Biuletyn Historii Wychowania” 25 (2009), Poznań 2010, s. 7-20; *Legaci apostołscy w wiekach średnich i ich rola w przyjmowaniu partykularnego ustawodawstwa kościelnego przez Kościół polski – aspekty edukacyjne*, „Biuletyn Historii Wychowania” 26 (2010) [wyd. 2011], s. 7-17; *Geneza i rozwój szkolnego ustawodawstwa Kościoła w epoce średniowiecza (rekonesans)*, „Biuletyn Historii Wychowania” 31 (2014), s. 29-49. Znaczna część badań została opublikowana w „Biuletynie Historii Wychowania”.

W tym samym nurcie badawczym znalazły się też zagadnienia dotyczące sieci szkolnej w Wielkopolsce oraz relacji pomiędzy strukturami kościelnymi a wiernymi w kontekście rozwoju średniowiecznego szkolnictwa. Do ważnych prac z tego obszaru zaliczył: *Przyczyny powstania i rozwój sieci szkół kościelnych w średniowiecznej Wielkopolsce*, [w:] *Z dziejów polskiej kultury i oświaty od średniowiecza do początków XX wieku*, pod red. Krzysztofa Jakubiaka i Tomasza Maliszewskiego, t. 1, Kraków 2010, s. 165-180; *Społeczne i edukacyjne funkcje parafii w średniowiecznej Polsce*, [w:] *Animacja środowiska a edukacja i wychowanie na potrzeby jutra*, pod red. K. Segiet i K. Słupskiej-Kwiatkowskiej, Gniezno 2010, s. 223-235 i *Edukacyjna funkcja parafii w średniowiecznej Polsce*, [w:] *Między Wisłą a Pilicą. Studia i materiały historyczne*, t. 12, pod red. G. Okli, B. Wojciechowskiej, Kielce 2011, s. 11-22.

W dorobku Habilitanta znajdują się też dwa artykuły stanowiące przegląd dziejów szkolnictwa w średniowiecznej Polsce zawarty w czasopiśmiennictwie, są to teksty: *Dzieje średniowiecznego szkolnictwa w polskich czasopismach naukowych XIX i początków XX wieku (do 1918)*, [w:] *Czasopiśmiennictwo XIX i początków XX wieku jako źródło do historii edukacji*, pod red. I. Michalskiej i G. Michalskiego, Łódź 2010, s. 283-291 oraz *Tematyka szkolnictwa i edukacji średniowiecznej w czasopiśmiennictwie naukowym II RP*, [w:] *Addenda do dziejów oświaty. Z badań nad prasą Drugiej Rzeczypospolitej*, pod red. I. Michalskiej i G. Michalskiego, Łódź 2013, s. 213-222.

Powyższe rozważania stały się zapowiedzią zagadnień zaprezentowanych w pracy habilitacyjnej pt. *Szkolnictwo w Wielkopolsce na tle sąsiadów w okresie średniowiecza*, Poznań 2017.

Czwartym obszarem badań naukowych dra Ratajczaka jest historia regionalna. Obejmuje ona przede wszystkim kwerendę źródłową w obszarze badań nad dziejami klasztoru cysterek w Owińskach. Wyniki badań zawarte zostały w następujących artykułach: *Szkic z dziejów opactwa cysterek w Owińskach. 750. rocznica fundacji*, „*Nasza Przeszłość*” 98 (2002), s. 531-548 i *Proces fundacyjny klasztoru cysterek w Owińskach i zarys jego średniowiecznych dziejów*, w: *Cysterki w dziejach i kulturze ziem polskich, dawnej Rzeczypospolitej i Europy Środkowej. Materiały z siódmej Międzynarodowej Konferencji Cystersologów odbytej z okazji 800. rocznicy fundacji opactwa cysterek w Trzebnicy. Trzebnica 18-21 września 2002*, red. A.M. Wyrwa, ks. A. Kielbasa SDS, ks. J. Swastek, Poznań 2004, s. 634-647. Do tego nurtu można też zaliczyć prace z zakresu metodologii i źródłoznawstwa, które mają - jak twierdzi Habilitant - mniejsze znaczenie naukowe, niemniej świadczą o zainteresowaniach Habilitanta i poszukiwaniach badawczych. Są wśród nich prace: *Miracula z „Żywota świętej Jadwigi”, księżnej Śląska jako źródło do dziejów wychowania*, „*Biuletyn Historii Wychowania*” 1-2 (2004) [wyd. 2005], s. 14-22; *Źródła do dziejów wychowania w średniowieczu – problemy metodologiczne i dydaktyczne*, w: *Historia wychowania w kształceniu nauczycieli. Tradycja i współczesność. Teoria i praktyka*, red. T. Gumuła, S. Majewski, Kielce 2005, s. 111-122; *Źródła do badań nad wychowaniem kobiet w kręgu dynastii piastowskiej w średniowieczu*, [w:] *Hominem quaerere. Człowiek w źródle historycznym*, pod red. S. Rosika i P. Wiszewskiego, „*Acta Universitatis Wratislaviensis*” No 3080, *Historia* CLXXVII, Wrocław 2008 [wyd. 2009], s. 311-325; *Recepcja kościelnego ustawodawstwa szkolnego w średniowiecznej Wielkopolsce. Problemy metodologiczne*, [w:] *Profesor Janusz Gnitecki – pedagog i filozof. Pamięć i wspomnienia*, pod red. T. Frąckowiaka i M. Kabat, Poznań 2009, s. 356-365 oraz *Interdyscyplinarność w badaniach historycznych*, „*Rocznik Pedagogiczny*” 33 (2010), s. 65-72. Habilitant jest też autorem rozdziału w skrypcie do historii wychowania, zatytułowanego: *Oświata i wychowanie w wiekach średnich*, w:

Historia wychowania. Skrypt dla studentów pedagogiki, red. D. Drynda, Warszawa 2006, s. 45-67.

Oprócz licznych artykułów opublikowanych w czasopismach i opracowaniach zbiorowych, dr K. Ratajczak przygotował jako redaktor i współredaktor publikacje książkowe i opracowania elektroniczne.

Wśród opracowań zbiorowych znalazły się książki: *Ad novum fructum. Z okazji jubileuszu poznańskich historyków wychowania*, pod red. W. Jamrożka, K. Ratajczaka, D. Żołądź-Strzelczyk, Poznań 2007, ss. 190; *Powiązania rodzinne wśród twórców polskiej teorii i praktyki edukacyjnej*, pod red. W. Jamrożka, K. Kabacińskiej, K. Ratajczaka i W. Szulakiewicz, Poznań 2007, ss. 311; *Mężczyzna w rodzinie i społeczeństwie – ewolucja ról w kulturze polskiej i europejskiej*, t. I: *Od średniowiecza do początku XX wieku*, pod red. K. Kabacińskiej i K. Ratajczaka, Poznań 2010, ss. 277.

Na uwagę zasługuje też seria książek elektronicznych, wśród nich *Wykluczenie społeczne wczoraj i dziś*, red. H. Grzesiak, M. Fryza, K. Ratajczak, Poznań 2012, ss. 174 [<http://hdl.handle.net/10593/2883>]; *Innowacje edukacyjne. Wczoraj, dziś i jutro*, red. K. Ratajczak, Poznań 2014, [<http://hdl.handle.net/10593/11341>] oraz *Dziedzictwo kulturowe. Edukacja. Historia. Dziedzictwo regionalne. Muzyka, literatura, sztuka i media*, pod redakcją Krzysztofa Ratajczaka, Poznań 2015, ss. 171 [DOI: 10.13140/RG.2.1.3948.2326].

Przygotowane przez Habilitanta teksty mają różną objętość i niejednorodną wartość poznawczą. Są wśród nich w większości teksty o solidnych podstawach źródłowych, ale też takie, które jedynie sygnalizują pewne zagadnienia lub odwołują się do wcześniejszych prac o zbieżnej tematyce. Przywołane opracowania są merytorycznie zróżnicowane, chociaż wszystkie one mają określoną wartość naukową.

Zdecydowana większość prac dotyczy zagadnień mieszczących się w obszarze historii wychowania, historii Polski, historii Kościoła, w tym monastycyzmu żeńskiego oraz kształtowania elit, kultury zakonnej i zakonów rycerskich w okresie średniowiecza. Dominującymi problemami badawczymi są zagadnienia wychowania i nauczania w średniowieczu.

Habilitant jest aktywny w zakresie wymiany doświadczeń naukowych, o czym świadczy jego udział w 46 konferencjach naukowych o zasięgu międzynarodowym, ogólnopolskim i krajowym oraz na platformie wymiany naukowej na specjalistycznych portalach Resarchgate, Academia.edu a także członkostwo w międzynarodowej grupie Medievalists.

Podsumowując tę część dorobku naukowego dr Krzysztofa Ratajczaka stwierdzam, że jest on wystarczający, zarówno pod względem liczby opublikowanych prac jak i ich wartości poznawczej, aby ubiegać się o stopień doktora habilitowanego.

IV. Ocena dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej (§ 5 Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 roku w sprawie kryteriów osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego).

1. Uczestnictwo w programach europejskich oraz innych programach międzynarodowych lub krajowych.

W autoreferacie Habilitant wskazał na uczestnictwo w międzynarodowych warsztatach COST ACTION ISI2010: Training School 1: *Identifying Measures For Collaborative Research* zorganizowanych w Poznaniu w 2014 roku. Pracował w podgrupie wraz z uczonymi z sześciu krajów europejskich.

2. Udział w międzynarodowych lub krajowych konferencjach naukowych lub udział w komitetach organizacyjnych tych konferencji.

Dr Krzysztof Ratajczak deklaruje udział w latach 2002 – 2017 w 46 konferencjach naukowych, na których wygłosił referaty. Ponadto prowadził obrady podczas 9 konferencji naukowych. Był też członkiem komitetów organizacyjnych międzynarodowych i krajowych konferencji naukowych, w tym po jednej jako sekretarz i współorganizator oraz w 9 jako organizator i członek rady naukowej lub komitetu naukowego. Siedem z nich organizowanych corocznie w latach 2011 – 2017 miało charakter cyklicznych ogólnopolskich konferencji naukowych.

3. Otrzymane nagrody i wyróżnienia.

Habilitant był czterokrotnie nagradzany przez JM Rektora Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, jednokrotnie nagrodą indywidualną II stopnia za osiągnięcia naukowe, dwukrotnie nagrodą zespołową II stopnia za osiągnięcia naukowe i jednokrotnie nagrodą zespołową III stopnia za osiągnięcia w pracy naukowej.

4. Udział w konsorcjach i sieciach badawczych: brak.

5. Kierowanie projektami realizowanymi we współpracy z naukowcami z innych ośrodków polskich i zagranicznych, a w przypadku badań stosowanych we współpracy z przedsiębiorcami: brak.

6. Udział w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism.

Dr Ratajczak przez 10 lat (od 2007 roku) pełni funkcję sekretarza redakcji „Biuletynu Historii Wychowania”, pisma Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk wydawanego we współpracy z Zakładem Historii Wychowania Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu i Towarzystwem Historii Edukacji.

7. Członkostwo w międzynarodowych lub krajowych organizacjach i towarzystwach naukowych.

Z informacji znajdujących się w autoreferacie wynika, że dr K. Ratajczak jest członkiem Polskiego Towarzystwa Historycznego oraz przewodniczącym koła poznańskiego Towarzystwa Historii Edukacji.

8. Osiągnięcia dydaktyczne i w zakresie popularyzacji nauki lub sztuki.

Dr K. Ratajczak pracując jako adiunkt na Wydziale Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu prowadzi wykłady, konwersatoria, zajęcia fakultatywne oraz seminaria magisterskie i licencjackie. Jak wynika z informacji zamieszczonych w autoreferacie, zajęcia prowadzone przez Habilitanta są wysoko oceniane przez studentów. Trzykrotne zwycięstwo w plebiscycie na *Wykładowcę o największym sercu dla studentów*, organizowanym przez Samorząd Studencki na Wydziale Studiów Edukacyjnych, wskazuje na bardzo dobry kontakt ze studentami.

Istotne znaczenie dla popularyzacji nauki mają wykłady publiczne skierowane do słuchaczy Uniwersytetu Trzeciego Wieku i wykłady dla mieszkańców Poznania, prowadzone w ramach działalności Towarzystwa Miłośników Miasta Poznania. Habilitant dociera również z prelekcjami do dzieci i młodzieży poznańskich szkół podstawowych i średnich. Przykładem takiej współpracy jest zainicjowanie i organizacja wraz ze Studenckim Kołem Naukowym Historii Kultury i Edukacji gry ulicznej pt. „Wkład starożytnej Grecji w kulturę europejską”.

9. Opieka naukowa nad studentami.

Habilitant sprawuje od 19 lat opiekę naukową nad Studenckim Kołem Naukowym Historii Kultury i Edukacji. W tym czasie około 200 studentów było członkami koła.

10. Opieka naukowa nad doktorantami w charakterze opiekuna naukowego lub promotora pomocniczego, z podaniem tytułów rozpraw doktorskich.

W 2014 roku Habilitant został powołany jako promotor pomocniczy w przewodzie doktorskim mgr Anny Kołodziej nt. „Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej w Wielkopolsce (1989 – 2009)”.

11. Staże w zagranicznych lub krajowych ośrodkach naukowych lub akademickich: brak.

12. Wykonanie ekspertyz lub innych opracowań na zamówienie organów władzy publicznej, samorządu terytorialnego, podmiotów realizujących zadania publiczne lub przedsiębiorców: brak.

13. Udział w zespołach eksperckich i konkursowych: brak.

14. Recenzowanie projektów międzynarodowych lub krajowych oraz publikacji w czasopiśmie międzynarodowych i krajowych.

Dr K. Ratajczak podał, że był recenzentem w „Łużyckich Zeszytach Naukowych”.

Wśród innych osiągnięć Habilitant wymienił pełnienie w latach 2008 – 2012 funkcji Pełnomocnika Dziekana WSE ds. Kontaktów z Działem Programów Europejskich i Biurem Informacji i Promocji oraz w latach 2012 – 2016 funkcji Pełnomocnika Dziekana WSE ds.

Programów Europejskich. Ponadto od 2008 roku jest członkiem wydziałowej Komisji Dydaktycznej WSE UAM. W 2012 r. był zaś członkiem Wydziałowego Kolegium Elektorów.

Podsumowując informacje o aktywności dydaktycznej i popularyzatorskiej oraz organizacyjnej Habilitanta należy pozytywnie ocenić jego dorobek. Na szczególne podkreślenie zasługuje Jego działalność jako sekretarza redakcji „Biuletynu Historii Wychowania” oraz łączenie funkcji opiekuna studenckiego koła naukowego z działalnością dydaktyczną. Znacząca jest też aktywność w obszarze czynnego uczestnictwa w konferencjach naukowych oraz ich cyklicznej organizacji. Dr K. Ratajczyk spełnił większość kryteriów oceny dorobku dydaktycznego, popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej w zakresie określonym w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 roku.

V. Konkluzja

Po szczegółowej analizie przedstawionego mi do zrecenzowania dorobku naukowego, dydaktyczno-organizacyjnego i popularyzatorskiego dra Krzysztofa Ratajczaka stwierdzam, że większość ważnych kryteriów została spełniona.

Konkludując twierdzę, że zarówno rozprawa habilitacyjna dra Krzysztofa Ratajczaka, jak i jego podoktorski dorobek naukowy odpowiadają wymogom kryteriów określonych w „Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki” oraz kryteriom zawartym w „Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego”.

Dlatego wnioskuję o nadanie dr Krzysztofowi Ratajczakowi stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie pedagogika.

Anna Szylar